

TÜRKİYE SANAYİLEŞME SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŞ (A General Outlook on the Industrialization Process of Turkey)

Doç. Dr. Mesut DOĞAN

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü
esutan@istanbul.edu.tr

ÖZET

Sanayi devrimiyle büyük bir değişime giren dünya, ekonomik olarak hızlı bir gelişme süreci yaşamıştır. Ekonominin ana kollarından olan sanayi ile birlikte özellikle doğada bulunan hammaddeler değerlendirilmeye ve şekillenmeye başlamış, sanayi yatırımları ve faaliyetleri artmış ve ortaya çıkan gelişmeler beraberinde zamanla mesafe kavramını ortadan kaldırmış ve küreselleşmeyi ortaya çıkarmıştır. Buna bağlı olarak dünyada hızla yayılan bir sanayi hamlesi görülmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'u fethinden sonra özellikle yabancıların ticarethanelerindeki ve küçük atölyelerindeki faaliyetler Osmanlı adına önem kazanmış ve Anadolu için de örnek teşkil etmeye başlamıştır. Daha sonra yeni fetihlerle ticaret ve küçük atölyelerin sayısı ve üretimi de artmaya başlamıştır. 1800'lü yılların başlarında Osmanlı imparatorluğu özellikle Avrupa'daki gelişmelerden nasibini almış bir atılım içine girmiştir. Kısa sürede imparatorluk içinde sanayi mektepleri ve imalata dayalı sanayi atölyeleri açılmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin son döneminde geçirdiği savaşlar ve ekonomik sıkıntılar sebebiyle sanayi faaliyetlerinde büyük bir gerileme olmuş, fabrikalar kapanmıştır.

Cumhuriyet kuruluncaya kadar siyasi ve ekonomik baskıyla kan kaybetmeye başlayan Türkiye sanayisi, cumhuriyetin ilanından sonrada Atatürk'ün destekleriyle tekrar hareketlenme olanağı bulmuş ve zaman içinde hem devlet hem de özel yatırımcıların kurduğu sanayi tesisleriyle üretim yapılmaya ve istihdam sağlanmaya başlanmıştır. 1950, 1980 ve 2000 yılları sonrası ülkemizde sanayi gelişerek farklı boyut kazanmaya ve rekabet gücü yüksek, sağlam, teknolojik sanayi ürünleri yapılmaya başlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Dünya, Osmanlı İmparatorluğu, Türkiye, sanayi, sosyo-ekonomik gelişme*

ABSTRACT

The world, which has undergone a tremendous change, is experiencing an everlasting economic process. Natural raw materials were used and given shape as the industry grew into the main branch of economy, industrial investments and activities paced up and globalization emerged as an influential

TÜRKİYE SANAYİLEŞME SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŞ

factor. Accordingly, world experienced a rapidly-expanding industrialization movement.

After the Ottoman Empire conquered Istanbul, small businesses and workshops stood out as very important economic activities for the Empire and became exemplary enterprises for the Anatolian people. The number of new businesses and small workshops started to increase in parallel with new conquests. At the outset of the 19th century, industrial development in Europe positively affected the Ottoman Empire and industrial/vocational colleges and production-based workshops were founded in a short period of time. However, wars and economic stagnations that the Empire faced in the last period of its decline caused an industrial recession, which resulted in shutdowns of a considerable amount of factories.

Turkish industrialization process, which came to slow down till the establishment of the Turkish Republic due to political and economic pressure, started to rally by the support of Atatürk. Later on, state-owned and private industrial facilities were founded to produce and provide employment opportunities. Industry in Turkey took on a different dimension in the years following 1950, 1980 and 2000, and started to produce more competitive and stronger technological-industrial goods.

Keywords: *World, Ottoman Empire, Turkey, industry, socioeconomic development*

GİRİŞ

Coğrafi keşiflerle ulaşım ve iletişim önem kazanmış, daha önce bilinmeyen ve ihtiyaç olmayan mallar keşfedilerek kullanılmaya başlanmıştır. Gelişen tarım ve imalatla birlikte kurulan atölyeler kendi ihtiyaçları dışında uzak mesafelerde yaşayan insanların ihtiyaçlarını karşılamaya başlamış ve yeni ticaret bölgeleri oluşmuştur. Öncelikle Asya-Afrika-Avrupa arasında ticaret faaliyetleri başlamıştır. Bu çalışmada Türkiye’de başlayan/başlatılan sanayi faaliyetlerinin, bulunduğu coğrafi konuma bağlı olarak beşeri ve iktisadi hayat üzerinde meydana getirdiği değişimler ve gelişmeler ele alınacaktır.

TÜRKİYE’DE CUMHURİYET SONRASI SANAYİ FAALİYETLERİ

Cumhuriyet ilan edildikten sonra ülkemizde her konuda başlayan yatırım ve faaliyetler sanayi alanında da görülmüştür. Cumhuriyet kuruluncaya kadar siyasi ve ekonomik baskıyla kan kaybetmeye başlayan

Türkiye sanayisi, Atatürk'ün destekleriyle tekrar hareketlenme olanağı bulmuş ve 17 Şubat 1923 yılında İzmir'de "I. İktisat Kongresi" toplanmış ve özel girişimcilere yol açan 10 yıllık "Liberal Dönem" başlamıştır. Bu dönemde Ekonomi ve sanayi adına yön vermek ve desteklemek için özel teşebbüsler dışında sermayeye ve üretime yönelik destekler için kurumlar oluşturularak "Serbest Ekonomi Politikası" izlenmeye başlanmıştır. Bu sırada devletimiz de bazı yatırım ve teşviklerde bulunmuştur. Ülke genelinde farklı bölgelerde tesisler ve kurumlar açılmıştır. Ülkemizin farklı sahalılarında sanayinin gelişmesi için devletin teşvik ve desteğiyle;

1924 yılında Anadolu Demiryolları ile Ergani Bakır İşletmeleri devletleştirilmiş, Türkiye İş Bankası, 1925'de Sanayi ve Maadin Bankası, Ankara Orman Çiftliği, 1926'da Devlet İstatistik Enstitüsü kurulmuştur. 26 Kasım 1926 yılında Türkiye'nin ilk şeker fabrikası olan Alpullu ve 17 Aralık Uşak Şeker Fabrikaları açılmıştır.

1927'de Devlet Demiryolları ve Limanları İdare-i Umumiyesi, Bursa ve Bünyan Dokuma Fabrikaları, 1928'de Ankara Çimento Fabrikası açılmış, Ticaret ve Ziraat Vekaletleri birleştirilerek İktisat Vekaleti kurulmuş, 1929'da Gümrük Tarifesi Kanunu çıkarılmış, İstanbul Ford Otomobil Montaj Fabrikası, 1931'de Merkez Bankası, 1932'de Kırıkkale Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü bünyesinde demir çelik fabrikası (Bu yıldan sonra toplam 12 ilde Kırıkkale dahil Karabük, Zonguldak, İstanbul, İzmir, Hatay, Bursa, Samsun, Kocaeli, Sivas, Tekirdağ, Çanakkale'de demir çelik fabrikaları) kurulmuştur.

1933'te İzmir Rıhtım Şirketi, Eskişehir Şeker Fabrikası, Devlet Havayolları kurulmuş, tarımı ve buna bağlı olarak tarıma dayalı sanayiye geliştirmek ve desteklemek amacıyla Ziraat Okulları ve Yüksek Ziraat Enstitüsü, ve iktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermek amacıyla Sümerbank, 1934'de Keçiözümlü Kükürt Fabrikası, Diyarbakır Rakı Fabrikası, Turhal Şeker Fabrikası açılmıştır. 1935'de Bakırköy Bez Fabrikası, Paşabahçe Cam Fabrikası, İstanbul Rıhtım Şirketi kurulmuş, Ankara'da trolleybüs hattı, Fevzipaşa - Ergani - Diyarbakır ve Afyon - Isparta demiryolları hatları devreye girmiştir.

Yine 1935'de Zonguldak Türk Antrasit Fabrikası, Ankara Mamak'ta Gaz Maskesi Fabrikası, sanayiye yön veren ve alt yapısı olan enerjiyi plan ve program çerçevesinde yürütmek amacıyla Elektrik İşleri Etüd İdaresi, madencilik geliştirmek ve sanayiye ham madde sağlamak

TÜRKİYE SANAYİLEŞME SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŞ

amacıyla Etibank, yeraltı kaynaklarımızın devlet eliyle çıkarılması ve değerlendirilmesi amacıyla Maden Tetkik Arama Enstitüsü (MTA) kurulmuştur.

1936'da Ankara Çubuk Barajı açılmış, 1936'da Edirne-Sirkeci Şark Demiryolları yabancılardan satın alınmış, Sümerbank Malatya İplik ve Bez Fabrikası, Elazığ Şark Kromları İşletmesi, İzmir Havagazı Şirketi kurulmuş, İstanbul Telefon Şirketi yabancılardan satın alınmış, İzmir Fuarı, Kayseri Bez Fabrikası açılmış, Çubuk Barajı, İzmit Birinci Kağıt Fabrikası, İzmir Havagazı Şirketi, İstanbul Telefon Şirketi kurulmuştur.

1937'de Sümerbank Konya Ereğlisi Dokuma Fabrikası kurulmuş, Kozlu Kömür, Toprakkale – İskenderun, İstanbul ve Trakya Demiryolları İşletmeleri yabancılardan satın alınmış, Çatalağzı - Zonguldak demiryolu hizmete girmiş, Ankara'da Bira Fabrikası, Urfa'da Ceylanpınar Devlet Üretim Çiftliği, Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası, Denizbank ve Diyarbakır - Cizre Demiryolu, Yozgat Termo-Elektrik Santrali, İzmir Tütün ve İşleme Tesisi, Ereğli Bez Fabrikası açılmıştır.

1938'de İstanbul Elektrik Şirketi ile İzmir Telefon Şirketi bedelleri karşılığında devlet eline geçmiş, Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) ve Gemlik Suni İpek Fabrikası kurulmuştur. Yine 1938'de İzmir Telefon Şirketi, Ankara Radyoevi, Murgul Bakır İşletmeleri, Eskişehir İspirto Fabrikası, Giresun'da Fiskobirlik, Bursa Merinos Fabrikası, Divriği Demir İşletmeleri ve Sivas - Erzincan demiryolu açılmıştır.

1939'da İstanbul'da yabancılardan işlettiği Tramvay Şirketi ile İstanbul'daki Tünel İşletmesi satın alınmış ve Bursa, Mersin ve Adana elektrik tesisleri, Ankara Havagazı Şirketi devletleştirilmiştir. Ergani Bakır İşletmesi, Karabük Demir Çelik Kok Fabrikası, İstanbul'da İETT, Sivas Demiryolu Makineleri Fabrikası, Sivas Çimento Fabrikası, Sivas - Erzurum demiryolu Karabük Demir Çelik Fabrikası, Tekirdağ Şarap Fabrikası, Malatya Sigara Fabrikası, İstanbul Unkapanı Atatürk Köprüsü hizmete açılmış ve yine bu yılda İlk Türk Denizaltısı Haliç'te denize indirilmiştir.

1940'da Türk Petrol Şirketi, Kozabirlik, Köy Enstitüleri (Toplam sayısı 21), İstanbul Radyo İstasyonu, Ereğli Kömür İşletmesi, Garp Linyitleri İşletmesi, Bitlis Sigara Fabrikası açılmış ve Haliçte yapılan İkinci Türk Denizaltısı donanmaya katılmıştır.

1941'de Petrol Ofisi, Ankara Türk Hava Kurumu Uçak Fabrikası, Elazığ Cüzzam Hastanesi açılmış ve Gebere (Niğde) Barajı yapılmıştır.

1942'de Dalaman Devlet Üretme Çiftliği, Bursa, Denizli, Mersin, Çorum ve Urfa'da Kız Sanat Enstitüleri, İstanbul'da İlk Türk ilaç Fabrikası olan Eczacıbaşı İlaç Fabrikası açılmıştır.

1943'de Zonguldak - Kozlu demiryolu, İstanbul'da Atatürk Bulvarı, Diyarbakır - Batman Demiryolu, Seyhan Regülatörü, 1944'de Türkiye Zirai Donatım Kurumu (TZDK), İzmit Klor Alkali Fabrikası, İzmit Selüloz Fabrikaları, İzmit'te Gazete ve Sigara Kağıdı Fabrikası, Mersin Limanı, Gaziantep Havaalanı, Fevzipaşa - Malatya, Diyarbakır - Kurtalan demiryolu, Sakarya'da Ziraat Alet ve Makineleri Fabrikası, İzmir'de Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu açılmış ve Yeşilköy'de yerli sermaye ile üretilen ilk Türk özel yolcu uçağının denemesi yapılmıştır.

1945'de İskenderun Limanı açılmış ve yine bu yılda Türkiye ilk defa yerli ampul üretimi gerçekleşmiştir. Ormanlar korunmak amacıyla devlet mülkiyetine geçmiş, 1946'da İstanbul - Ankara arasında yataklı tren seferleri başlamış ve Elazığ Tekel Şarap Fabrikası açılmıştır.

1947'de Heybeliada Senatoryumu, İstanbul Açık hava Tiyatrosu, Palu - Genç demiryolu, Rize Çay Fabrikası, Eskişehir Demiryolu Takım Fabrikası, 1948'de Köprüağzı - Maraş demiryolu, Çatalağzı Termik Santrali, Ankara Etimesgut'ta Uçak Motor Fabrikası, 1949'da Porsuk Barajı, İstanbul Kilyos Sümerbank Ateş Tuğla Fabrikası, Muş Alparslan Devlet Üretme Çiftliği ve Murgul Bakır İşletmeleri açılmıştır.

1950'de Bursa İpek ve Dokuma Fabrikası, 1952'de Diyarbakır'da Sümerbank'a ait Yün Yıkama ve Şayak Fabrikası, 1954'te Kütahya Azot Fabrikası, 1934'de İzmit'te temeli atılan -1936'da üretime geçen ve 1939 yılından itibaren Sümerbank Selüloz Sanayii Müessesesi adıyla çalışan Türkiye'nin ilk kağıt fabrikası 1955 yılında Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları İşletmesi (SEKA) adını almıştır.

1958'de Haydarpaşa Silosu, 1959'da Sümerbank Bolu Lamine ve Lif Levha Fabrikası, 1964'te Chrysler Sanayi Anonim Şirketi, 1965'te Ereğli Demir Çelik Fabrikası, 1965'de Arçelik Çayırova Tesisleri, 1967'de Northern Elektrik Telekomünikasyon Şirketi (Netaş), 1969'da Maltepe (İstanbul) Sigara Fabrikası, 1969'da İzmir Pirelli kurulmuştur. 1970'de Çaycuma ve Aksu Kağıt fabrikaları, 1971'de Dalaman, 1979'da

TÜRKİYE SANAYİLEŞME SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŞ

Afyon, 1981’de Balıkesir, 1984’de Tokat Sigara Fabrikası, Taşucu (Mersin) ve Kastamonu Kağıt Fabrikaları açılmıştır. 1983 yılında Askeri darbe sonrası kurulan siyasi iktidarlar devlet adına sanayi tesisi açmak yerine yerli ve yabancı özel müteşebbüslere sağlanan olanaklarla sanayi yatırımlar gerçekleştirilmiştir (Bu yıllarda devlet tarafından üretim amacıyla açılan dolaylı ve dolaysız tesislerin sayısı çok değildir).

Ülkemizin 1927 yılı nüfus sayımında 100.000 aşan iki şehir dikkat çekmektedir. Bunlardan İstanbul (680.857) ve İzmir (153.845)’dir. Bu nüfus sayımında başkent Ankara’nın şehir nüfusu ise 65.506’dır. Ülkemizde 1950 sonrası sanayileşme hareketlerine bağlı olarak en fazla yatırım hamleleri İstanbul’a yapılmıştır. Sanayi, ticaret, turizm, eğitim ve kültür yönünden bir merkez haline gelen İstanbul, günümüzün de en önemli merkezidir. Bunun yanında Büyükşehir kapsamında olan Ankara, İzmir, Bursa, Adana, Gaziantep, Kocaeli, Konya, Antalya, Kayseri, Mersin, Diyarbakır, Eskişehir, Samsun, Sakarya, Erzurum, Denizli, Malatya, Şanlıurfa, Hatay, Manisa, Balıkesir, Kahramanmaraş, Van, Aydın, Muğla, Trabzon, Tekirdağ, Mardin ve Ordu ülkemizin önemli gelişen merkezleri olmuştur.

Ayrıca son yıllarda sanayi alanında büyük atılım gösteren Çorum, Adıyaman, Isparta, Bilecik, Çankırı, Elazığ, Edirne ve Kırklareli dikkat çekmeye başlamıştır.

28 Mart 1927 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi kanunuyla sanayiye olan destek daha da artmaya başlamıştır. Bu kanunla amaç özel müteşebbüsler yaratmak ve yerli mallar üretmektir. Ancak yine bu kanuna göre de “yalnızca büyük işletme olarak kabul edilen, en az 10 beygirlik çevirici güçle çalışan ve yıl içinde en az 1500 gündelik işçi çalıştıran kuruluşlar yararlanabilmekteydi”(Sevgi,1994:25). Bu nedenle Teşvik-i Sanayi Kanunu’ndan tüm sanayiciler faydalanamamıştır. Dünyada 1929 yılında başlayan ekonomik sıkıntılar genç Türkiye Cumhuriyeti’ni de etkilemiştir. Bu buhranlı dönemi atlatmak ve geleceğe hazır olmak için devlet coğrafi özellikleri ele alarak yatırımlarını devreye sokmuş üretim ve istihdam sağlamaya çalışmıştır.

1933-1939 döneminde özel sektör yerine devletçilik politikasının uygulanması kararlaştırılmıştır. Devlet, isteği ve ihtiyacı doğrultusunda temel ihtiyaçlara yönelik tesisler kurma kararı almıştır. Coğrafi dağılışı içinde hammaddelerimizin değerlendirilmesi gerekliliği düşüncesine

yönelik tesislerin kurulması, ithal edilen ürünlerin durdurulması ve bu ürünlerin yurt içinde üretilmesiyle dışarıya döviz ödenmemesi yoluna gidilmiştir. Bu amaçla devlete dayalı sanayiye oluşturmak için de 1934 yılında I. Beş Yıllık Sanayi Planı uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca bu dönemde sanayinin geliştirilmesi için dışarıdan uzmanlar getirilmiştir. Sanayi ve ekonomiye can vermek için devletimizin kaynaklarıyla uzun süre faaliyetlerini sürdürecektir devlet işletmeleri açılmaya başlamıştır.

Savaşlardan yeteri kadar yıpranan ve çok kısa süre önce cumhuriyete kavuşan Türkiye, 1939 yılına kadar ekonomiyi geliştirmek için tarım, sanayi ve ticaret anlamında yatırımlar yapmıştır. Ancak 1939 yılında çıkan II. Dünya Savaşı'yla dünya genelinde ekonomiler zarar görmeye başlamıştır. Ülkemiz bu savaşa girmese de savaşın etkilerini son derece etkili hissetmiştir. Yatırımlar bir süre askıya alınarak kontrollü adımlar atılmış ve devlet ekonomideki etkinliğini daha da arttırmak için sıkı tedbirler almıştır. 1945 yılında savaş sona ermesine rağmen dünya ekonomisinde uzun süren bir durgunluk başlamış yaralar sarılmaya çalışılmıştır. Türkiye'de bu durgunluktan nasibini almış ve 1950 yılına kadar kendi içinde yaşamaya başlamıştır.

1950 yılından başlamak üzere ülkemizde ve dünyada hız kazanan ve daha önce de denenmiş olan özel yatırımcıya yol açma ve destekleme kararları alınarak 1960 yılına kadar sürecek olan II. Liberal döneme geçilmiştir. Dünyada Marshall Yardımları olarak bilinen yardımlardan ülkemize de kaynaklar sağlanmıştır. Bu arada kırsal alanda bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Marshall yardımlarıyla tarımsal faaliyetler desteklense de savaşa dayalı oluşan ekonomik sıkıntılar ve ailelerde tarıma bağlı bir yetersizlik (kalabalık aileler ve arazi parçalanması) ortaya çıkmıştır. Bu arada özellikle başta İstanbul olmak üzere Ankara, İzmir, Bursa ve Adana gibi merkezlere sanayi faaliyetlerinin de hız kazanmasıyla günümüzün sanayi şehirlerine bir göç hareketi başlamıştır. Ancak oluşan yeni ekonomik düzen ülkemizde tam olarak oturmadan çıkan bazı siyasi sıkıntılar nedeniyle 1960 yılına doğru her alanda istikrarsızlık ortaya çıkmış ve sonu kötüye giden bir kargaşa başlamıştır. 1960 yılında askeri darbeye karşılaşılan Türkiye'de sivil iktidarın tekrar hakimiyet kazanmasıyla ülkede ekonomik anlamda kaybedilen ve sarsılan faaliyetleri yeniden canlandırmak için 1963-1967 yıllarını kapsayan I. Beş Yıllık kalkınma Planı yapılmıştır. Tarım dışında sanayiye ağırlık vererek sanayi yatırımlarına başlanmış ve çok kısa sürede Kütahya Azot

TÜRKİYE SANAYİLEŞME SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŞ

Fabrikası, , 1964'te Chrysler Sanayi Anonim Şirketi, 1965 Ereğli Demir-Çelik işletmeleri 1965'de Arçelik Çayırova Tesisleri, 1967'de Northern Elektrik Telekomünikasyon Şirketi (Netaş), kurulmuştur. Küçük sektörlerin büyümesi yönünde ele alınan rakamlar gerçekleşmeye de büyüme hissedilmeye başlanmıştır.

1968-1972 yılında uygulanan II. Beş Yıllık Kalkınma Planıyla da büyükşehirler dışında diğer illere de sanayi alanında Petro-kimya, çimento, makine, cam sanayilerine yatırım yapılması ve kırsal alanların desteklenmesi şeklinde politikalar izlenmiş ve genel anlamda başarı da sağlanmıştır. Ayrıca sanayi bitkileri ve yağlı tohumların toplam üretim miktarı içindeki payı artmıştır. Bu dönemde 1969'da İzmir Pirelli Fabrikası, 1970'de Çaycuma ve Aksu Kağıt Fabrikaları, 1971'de Dalaman Kağıt Fabrikası açılmıştır.

1973-1978 yılında uygulanan III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'yla da ülkede 1968-1972 yılında uygulanan II. Beş Yıllık Kalkınma Planının da gösterdiği başarının devam ederek arttırılması düşüncesi ele alınmıştır. Sanayi-tarım ilişkisinde sanayi bitkileri ve yağlı tohumlar üretimine devam edilmesi gerektiği yinelenmiştir. Ancak 1970'li yılların hemen başında ülkede küçük bir kaosun yaşanmış olması biraz şüpheli ve tedbirli kararlar alınması yönünde 1973-1977 kalkınma planı hazırlanmıştır. Bu planda komşularımızla olan ilişkilerin arttırılması ve bunun getireceği sonuçların ülke ekonomisi içinde yarar getirmesi hedeflenmiştir. Sanayi ağırlıklı ekonomik yatırımlar ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

1978-1984 yılında uygulanan IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı öncesinde ülkemizde yine siyasal anlamda sıkıntılar ortaya çıkmış ve bunun gölgesinde bu planın amacı ve hedefleri belirlenmeye başlamıştır. Ayrıca Avrupa Ekonomi Topluluğu'na yönelik çalışmaları da göz önüne alınmıştır. Belirlenen yatırımlar ve hedeflerin gerçekleşmeyeceğini gören hükümet 24 Ocak 1980 yılında sanayiye katkı sağlamak ve teşvik sunmak/vermek amacıyla 24 Ocak Kararlarını almıştır. Ancak ülkede her geçen gün kaos ortamı tehlikeli boyuta ulaşmış ve 12 Eylül 1980 tarihinde ordu tarafından sivil iktidar fes edilmiştir. Yeni sivil hükümetin kurulduğu 1983 yılına kadar geçen sürede ülkemiz ekonomik anlamda gerekli yatırım ve teşvikleri yapamamıştır. Bu dönemde daha önce

temelleri atılan; 1981’de Balıkesir, 1984’de Taşucu (Mersin) ve Kastamonu Kağıt Fabrikaları açılmıştır.

Tarım ülkesi ve buna bağlı olarak tarımın önde olduğu şekilde gelişen sanayi faaliyetlerini yürüten Türkiye, 1979 yılından sonra ekonomik payda geride olan sanayi sektörü tarımın önüne geçmiştir. “Ulusal gelirden tarımın payı 1978’de % 25.3, sanayinin ki % 23.3 iken, tarım 1979’da % 22.9’a, 1981’de % 21.7’ye ve 1983’de de % 19.4’e düşmüş, sanayinin ki ise, 1979’da % 23.9’a, 1981’de % 26.1’e ve 1983’de de % 29.3’e yükselmiştir. İhracatta da aynı değişimler gözlenmiştir” (Özgüç,1986-1987;35). “1980’lerle birlikte başlayan yapısal değişim; nüfusu, ekonomisi, tarihsel-kültürel misyonu ve stratejik konumuyla Türkiye’nin merkezinde olan İstanbul’un istihdam profilini de oldukça etkilemiştir” (İstanbul İstihdam Raporu,2006:49).

1984-1989 döneminde uygulanan V. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda devlet yönetiminin sivilleştiği ve halkın oyu ile iktidara gelen hükümet tarafından kalkınma konusu üzerinde durulmuş ve hızlı ekonomik kalkınma hedeflenmiştir. İthalat ve ihracata öncelik veren bir politika uygulamalarına geçilmiştir. Yabancı sermayenin ülkemize gelmesi ve sanayiye destek olması amacıyla yabancı sermayeyi teşvik kanunu yeniden düzenlenmiştir. Yine bu dönemde AET ile olan sıkı ilişkiler canlı tutulmaya çalışılmıştır. Sanayi için önemli olan madenlerin değerlendirilmesi ve sanayiye enerji sağlamak amacıyla petrol ve doğalgaz aramalarına hız verilmesi de alınan bir başka karardır.

Tablo 1: 1992 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı	
İş Yeri Sayısı	
Türkiye	1.063.738
Kaynak: TÜİK	

Tablo 1’e göre 1992 yılında toplam işyeri sayımızın 1.063.738 olduğu görülmektedir.

1990-1994 yıllarında uygulanan VI. Beş Yıllık Kalkınma planı icra edilerek özellikle sanayiye yönelik önem dikkat çekmektedir. Bu dönemde sanayileşmenin, kalkınmanın temel kaynağı olduğu ve sanayinin döviz kazandıran ve rekabet ortamına girmede ki rolü ele alınmıştır. Bu bakımdan uluslararası pazarlara açılmanın ülkenin menfaatine olacağı düşüncesi ağırlık kazanmıştır. Küçük ölçekli

TÜRKİYE SANAYİLEŞME SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŞ

sanayinin modern bir sanayiye dönüştürülmesi çalışmalarını başlamıştır. Bunlarla birlikte sanayi-çevre dengesine de dikkat çekilmiştir.

1996-2000 yıllarında uygulanan VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bir önceki plan sonucu ortaya çıkan olumlu yükseliş gösteren sanayi üretim rakamlarında 1994 yılında karşılaşılan ekonomik krize rağmen yine de iyi hedefler ele alınmaya başlanmıştır. Bu bakımdan kalkınmanın önemli unsuru olarak görülen sanayinin teşviki için ayrılan kaynakların ve bunların kontrolü üzerinde etkin olma temel amaç olarak görülmüştür. Sanayimizde rekabet gücünün eksikliğinin giderilmesi bu dönemde de tekrar öne çıkmıştır. Ülkemizin bulunduğu konumuna ve potansiyeline bağlı olarak liberal ekonomi politikaları sanayiye rekabet gücü sağlayan unsur olarak görülmüştür. Sanayinin ihtiyaç duyduğu iş gücünü sağlamak amacıyla mesleki eğitime önem verilmesi de önemli konular içine dâhil edilmiştir. Sanayinin daha planlı ve verimli yapılabilmesi için sayısı az olan organize sanayi bölgelerinin çoğaltılması öncelikli hedeflerden biri olmuştur.

Tablo 2'ye göre, Türkiye'de yer alan sanayi ve iş yerleri; serbest bölgeler, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri, iş merkezleri, iş hanları ve diğer alanlarda faaliyet göstermektedir. Yine bu tabloya bakıldığında 2002 yılında yapılan Genel Sanayi ve İşyeri sayımına göre toplam birim sayısı 1.858.191 olup, toptan ve perakende ticareti yapan birim sayısı 867.890'le 1. sırada yer almaktadır. Daha sonra sırasıyla imalat, ulaştırma-depolama-haberleşme, otel-lokanta-kahvehane gelirken son 3 sırada ise madencilik-taş ocakçılığı, elektrik-gaz-su ve eğitim sektörleri yer almaktadır.

Tablo 3'e göre Türkiye'de faaliyet gösteren sanayi ve iş yerleri çalıştırdıkları işçi sayılarına göre gruplandırılmıştır. 1-9 kişi çalıştıran 1.788.835 yerel birim sayısında 3.305.259 kişi istihdam edilmektedir. Görüldüğü üzere, 2002 yılında toplam 1.858.191 yerel birim sayısının % 96,2'sini 1-9 kişi çalıştıran işyerleri meydana getirmektedir. Bu oran ülkemizde küçük ölçekli işyerlerinin fazlalığını göstermektedir. Bilindiği gibi sanayi işletmeleri 10 ve üzerinde işçi çalıştıran tesisler olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda 2002 Genel Sanayi ve İşyeri sayımında 10 ve üzerinde işçi çalıştıran tesis sayısı 69.356 olup, toplam işyeri sayısının % 3,73'üne denk gelmektedir.

Tablo 2: 2002 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı

Sektörler	Toplam		Serbest Bölge		Organize Sanayi Bölgesi		Küçük Sanayi Sitesi	İş Merkezi		İş Hamı		Diğer		
	Yerel Birim Sayısı	İstihdam	Yerel Birim Sayısı	İstihdam	Yerel Birim Sayısı	İstihdam	Yerel Birim Sayısı	İstihdam	Yerel Birim Sayısı	İstihdam	Yerel Birim Sayısı	İstihdam	Yerel Birim Sayısı	İstihdam
Türkiye Toplam	1858191	6497040	806	9958	18213	415873	119660	353497	57068	306091	142722	401267	1519722	5010354
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	2410	77027			37	1006	50	192	79	1013	149	1619	2095	73197
İmalat	272482	2183286	134	7825	11081	371957	47584	191400	6349	80711	18941	85291	188393	1446102
Elektrik-Gaz-Su	4206	96430											206	96430
İnşaat	35749	222874	6	117	237	4409	541	3811	1898	21910	4065	22059	39002	172568
Toptan ve Perakende Ticaret	867890	1876525	485	1337	5735	28777	64487	138698	27695	97467	62172	136102	707316	1474144
Otel-Lokanta-Kahvehane	176199	545167	81	309	414	2531	4446	9750	3258	18514	9717	24462	156283	489421
Ulaştırma-Depolama-Haberleşme	270517	612814	45	96	350	2435	1662	6158	3892	23137	4404	19636	260164	561352

TÜRKİYE SANAYİLEŞME SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŞ

Mali Aracı Kuruluşlarının Faaliyetleri	14303	183169											14303	183169
Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	95971	339502	23	196	291	4092	479	2304	9217	45244	29105	72072	56856	215594
Eğitim	6695	79129	0			30	13	213	446	4129	1392	12805	4840	61952
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	33383	101193	7	35	11	33	23	61	2003	4579	5819	11530	25520	84959
Diğer Sosyal-Toplumsal-Kişisel Hizmet Faaliyetleri	80386	177924	25	43	53	603	375	910	2231	9391	6958	15511	70744	151466
<i>Kaynak: TÜİK</i>														

Tablo 3: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Yerel Birim Sayısı ve İstihdamı

	Toplam		1-9 Kişi Çalıştıran Birim Sayısı		10-49 Kişi Çalıştıran Birim Sayısı		50-150 Kişi Çalıştıran Birim Sayısı		151-250 Çalıştıran Birim Sayısı		251 üstü Çalıştıran Birim Sayısı	
	Yerel Birim Sayısı	İstihdam	Yerel Birim Sayısı	İstihdam	Yerel Birim Sayısı	İstihdam	Yerel Birim Sayısı	İstihdam	Yerel Birim Sayısı	İstihdam	Yerel Birim Sayısı	İstihdam
Türkiye	1858191	6497040	1788835	3305259	58521	1132077	7407	611066	1577	304225	1851	1144413
<i>Kaynak: TÜİK</i>												

(Not: Sanayi işletmeleri ve ticarethaneler çalışanların sayısına göre; büyük (25 ve daha fazla çalışan), orta (10-24 çalışan) ve küçük (1-9 çalışan) işletmeler olmak üzere gruplandırılır. Ancak gelişen teknolojiye bağlı otomasyon sistemlerinin ve bilgisayarların sanayi sektörüne girmesiyle çalışan sayısının önemi değişmeye başlamıştı.)

2001-2005 yıllarında uygulanan VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda sanayinin hammadde ve enerji ihtiyacının daha hızlı, güvenli ve ucuz olması için doğal kaynakların daha fazla kullanılması ele alınmıştır. 2000 yılının öncesinde dünya ortalamasının üstünde büyüyen ülkemizde sanayi önemli bir lokomotif olmuştur. Bu dönemde de sanayi, kalkınma için yine en önemli unsur olarak görülmüştür. Ancak ülkemiz 2001 yılında bir ekonomik krizle daha karşı karşıya gelmiştir. Bu kriz, atılacak her adımda daha temkinli olmaya zorlamıştır. Böyle olunca ekonomik atılımlar bu dönemde daha dar kapsamlı olmaya başlamış ve az risk politikası ele alınmıştır. İhracata yönelik malların özellikle Avrupa'ya sunulması hedeflenmiştir. Ülke içinde bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesi yönünde plan ve programlar yapılmıştır. Yine daha önceki planlarda olduğu gibi istihdam, iletişim, rekabet gücü, bilgi, Ar-ge çalışmalarına önem verilmiştir. Avrupa Birliği uyum sürecinde sanayi-çevre ilişkisi bu dönemde de dikkatle ele alınmıştır. 2007-2013 dönemini kapsayan ve günümüzü de içine alan IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı: 2000 ve 2005 yıllarında GSYİH içinde önemli artış gösteren sanayi, 2001 krizinin hemen ardından yatırım, üretim ve ihracatta önemli bir atılım yapmıştır. Bu atılıma rağmen imalat sanayinde geçmişten beri var olan sorunlar devam etmektedir. Bu yüzden özellikle rekabet, teknoloji, kalifiye eleman, gelişen diğer sektörlerle bağlantı kuramama, organize sanayi bölgeleri eksikliği, Ar-ge ve bilişim üzerinde durulmuştur. Geleneksel sanayi yerine daha modern ve daha rekabetçi sanayi hedeflenmiştir. Çin ve Hindistan gibi ülkelerdeki ucuz iş gücü karşısında gerileyen tekstil, giyim ve deri gibi geleneksel sektörlerle destek verilmesi amaçlanmıştır. Savunma alanında büyük oranda dışa bağlı olarak yaşayan ülkemiz, bu planla birlikte savunma sanayi üzerinde de daha geniş ve kapsamlı çalışmalar başlatmıştır.

Tablo 4'e bakıldığında, Türkiye'de 1990, 2000 ve 2010 yılında sektörlere göre çalışan erkek nüfus çalışan kadın nüfustan fazladır. 1990 yılında çalışan erkek nüfus sayısı 14.973.479 iken, bu sayı 2010 yılında yaklaşık % 18 artarak 17.690.188 olmuştur. Buna karşın 8.408.414 olan

TÜRKİYE SANAYİLEŞME SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŞ

çalışan kadın sayısı 2010 yılında yaklaşık % 15 artarak 9.704.410 olmuştur. Gelişen sosyo-kültürel koşullar, ekonomik yönden daha iyi yaşama isteği ve artan eğitim olanakları çalışan kadın sayısının eskiye oranla arttığı görülmüştür.

Tablo 4: Türkiye'de Nüfusun İktisadi Faaliyet Kollarına ve Cinsiyete Göre Dağılımı						
Sektörler	Türkiye					
	1990		2000		2010	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Tarım	5647330	6900466	5443771	7133056	5517644	7186547
Madencilik	129210	1613	93336	2699	91167	2540
İmalat Sanayi	2221371	560346	2651993	624180	2919546	646121
Elektrik-Gaz-Su	74651	5673	89771	8381	102398	9470
İnşaat	1173524	10718	1176827	19419	1302487	21873
Ticaret	1716276	138030	2167839	344938	2304844	388549
Ulaştırma	736768	38659	790131	63124	824197	84673
Mali Kurumlar	387863	152879	544226	263900	614582	270516
Toplum Hizmeti	2765400	578633	3581234	964301	3987345	1089721
Diğer	121086	20397	28277	5738	25978	4400
Toplam	14973479	8408414	16567405	9429736	17690188	9704410

Kaynak: TÜİK

Sanayi hareketlerinde gerçek anlamda planlanan Organize Sanayi Bölgeleri adından da anlaşılacağı gibi her açıdan bütünü olumlu yönde sağlayan bölgelerdir. Bu bölgeler, şehir içinde dağınık, göze hoş gelmeyen, alt yapısı, sağlık hizmeti, sosyal hizmeti, güvenliği ve yönetimi olmayan işletmeleri bir araya getirmesi bakımından önemlidir. Bu bölgeler sanayinin dengeli yayılmasına, belli sınırlar içinde yapılmasına katkı sağladığı gibi gerçekleşen göçlere engel olarak bu konuda homojen göç olgusunu da beraberinde getirmiştir. Organize sanayi bölgeleri şehirleşme sürecine katkıda bulunması bakımından oldukça önemlidir. Bu bölgelerde yer alan ve faaliyetlerini sürdüren tesisler bir arada toplu olma, ulaşım problemi yaşamama, iletişim kolaylığı, trafiği sıkıştırmama yönünde de avantaj sağlarlar. Çevreye

olumlu etkileri olan bu sanayi bölgeleri aynı zamanda sağlıklı bir kent olgusuna da katkıda bulunmakla birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinden de son derece faydalanırlar. Daha düzenli bir sanayi ortamı yaratmak amacıyla ülkemizde 1960 yılından itibaren planlar yapılmaya ve hayata geçirilmeye başlanmıştır.

1963 yılından başlamak üzere 5'er yıllık dönemlerde Kalkınma Planları oluşturulmaya başlanmıştır. Bu kalkınma dönemlerinde sanayiye olan teşvik ve organize sanayi bölgelerinin çoğaltılması üzerinde sürekli durulmuştur.

Ülkemizde 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrası 1996-2000 yılları arasında kendini toparlayan sanayi, 2001 yılında yine bir krizle karşı karşıya gelmiştir. Bu krizde sanayiye yönelen krediler bankalarca kısıtlanmaya veya yüksek faizlerle verilmeye başlanmış ve döviz kurlarının yükselmesiyle Türk Lira'sının değer kaybetmesine neden olmuştur. Enflasyon ve iç-dış borç artmaya başlamıştır. Yaşanan bu kriz hiç kuşkusuz ki sanayiye ve istihdama büyük zarar vermiştir. Krize karşı yeni ekonomik planlar uygulanmış, döviz kuruna müdahale gelmiş ve zamanla kur sabitlenmeye başlanmıştır. Uygulanan ekonomik politikalara bağlı olarak 2001 yılından sonra ekonomide meydana gelen gelişmeler görülse de sanayiye kaynak yaratma veya kaynak ayırma o kadar da kolay olmamıştır.

Yatırımların sınırlı ölçüde kalması ve çekinceler oluşturması 2002-2004 yıllarında devam etmiştir. 2003 yılında ekonomik anlamda daha güçlü adımlar atılmaya başlanmış; döviz kuru uzun zaman sabit kalmış ve daha sonrada düşmeye başlamış ve Türk Lirası daha da değer kazanmış, kredi faiz oranları düşmüş, IMF ile yapılan stand by anlaşmalarına bağlı olarak ülkeye borç da olsa para girişi devam etmiş, enflasyon yeteri kadar düşmese de artık bir güven ortamının yavaş yavaş görüldüğü hissedilmeye başlanmıştır. Ülke genelinde kan kaybetmeye başlayan sanayi toparlanmaya başlamış ve istihdamın az olsa tekrar sağlandığı da görülmüştür.

Talebin yeteri kadar olmadığı bu dönemde durgunluk ihracatla aşılımaya çalışılmış ve böylece sanayinin ihracatla canlı tutulması hedeflenmiştir. Yapılan teşvik ve düzenlemeler sanayinin merkezi olan İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Kocaeli, Sakarya, Konya ve Adana'yla birlikte Anadolu Kaplanları olarak bilinen Denizli, Kayseri, Gaziantep,

TÜRKİYE SANAYİLEŞME SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŞ

Eskişehir, Aydın, Malatya, Diyarbakır dışında Çorum, Mersin, Samsun, Tekirdağ, Urfa, Bilecik, Antalya, Balıkesir’de üretim canlı tutulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Manisa, Çanakkale, Kırıkkale, Kütahya, Karabük, Elazığ, Batman, Erzincan, Erzurum, Sivas, Uşak, Karaman, Afyon, Trabzon’da küçük ve orta büyüklükteki (KOBİ) işletmeler gelişmeye başlamıştır. Bu işletmeler ülke ekonomisine büyük katkı sağladıkları gibi ülkenin diğer bölgelerinde yatırım yapmak isteyen yatırımcılara örnek olmuşlardır.

2002 yılında yapılan programlar, ekonomik düzenlemeler ve istikrar çalışmaları 2004 yılında cevap vermiştir. Özellikle İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Bursa, Adana, Kayseri, Gaziantep, Konya, Denizli, Tekirdağ’da tekstil sanayi, gıda sanayi, alkollü ve alkolsüz içecekler sanayi, ayakkabı, kürk, giyim sanayi, ağaç-mobilya-mefruşat-orman ürünleri, kağıt-kağıt ürünleri sanayi, petrol-lastik-plastik-kömür türevleri sanayi, kimya sanayi, cam-taş-toprağa dayalı sanayi, metal sanayi, makine sanayi ve diğer imalat sanayileri tekrar toparlanmış görülsede hedeflenen büyüme tam olarak sağlanamamıştır.

2005 yılında döviz kurunun dengede kalmasıyla birlikte maliyet fiyatları daha gerçekçi olmaya ve satış fiyatlarının da istikrara kavuşmasına neden olmuştur. Özellikle makine ve tekstil alanı dışında üretim ve üretime bağlı artış satışlara yansımıştır. Bu yılda Euro’nun Dolar karşısında değer kazanması ithalatımız dolarla ihracatımız Euro’yla olduğundan sanayicimizin kazancı fazla olmuştur. “2005 yılının ilk aylarında sanayi üretimi artış göstererek şubat ayında % 10.7 olarak gerçekleşmiştir. Ancak yılın ikinci yarısında temmuz ayında bölgesel ve kısa dönemlik olmak üzere sanayi üretimi gerileyerek son 40 ayın en kötü oranına % 1,4’e gerilemiştir. Yıl sonunda ise sanayi üretimi % 5,5 olmuştur” (TÜİK).

2006 yılında üretim-satış doğru orantılı bir gelişme içine girmiş, ülkenin sanayi merkezlerinin sanayi yatırımcıları kazançlı bir dönem geçirmişlerdir. Başarılı ve temeli daha sağlam sanayiye kavuşan sanayi merkezleri sundukları yatırımlarla da ülkeye yeni istihdam alanları meydana getirdikleri gibi ihracata bağlı olarak da döviz girişi sağlamışlardır.

2007 yılında özellikle İstanbul’da taş-toprak ve cam sektörü ön plana çıkarken, demir-çelik ise son sırada kendine yer bulmuştur. Ancak

2007 yılı ortalarından itibaren ABD’de başlayan ve Mortgage olarak bilinen konut finans piyasasında çıkan kriz kısa sürede tüm dünya ülkelerine yansımıştır. Bu kriz bazı ülkelerde çok derin bazı ülkelerde daha az etki göstermiş olsa da büyük olumsuz sonuçlara neden olmuştur. Ülkemizde enflasyon hedefi tutmamış, para girişi azalmaya ve buna bağlı olarak küçük ve orta büyüklükteki işletmeler zarar görmeye başlamış ve işçi çıkarmalar Türkiye sanayisi için kaçınılmaz olmuştur.

2008 ve 2009 yılı tamamen bu krize endeksli geçmiştir. Bu iki yıllık dönemde Türkiye sanayi sektörü duraklamaya ve gerilemeye geçmiştir. Döviz kurları tekrar inişli çıkışlı seyir izlerken, kredi faizleri beklenenin üstüne çıkmıştır. Yeniden sıkı para politikaları uygulanmaya başlanmıştır. İthalat ve ihracat olumsuz yönde etkilenince Türkiye’deki sanayi faaliyetleri de zarar görmüş ve buna bağlı olarak da; özellikle sermayesi küçük işletmeler ve esnaf olarak bilinen küçük ticarethaneler kapanmaya ve buna bağlı olarak istihdam sorunu tekrar gündeme gelmeye başlamıştır. 2009 yılında sanayi üretim endeksi negatif seyrederek % -9,9 olarak gerçekleşmiştir.

2010 yılında yapılan teşvikler ve uygulanan politikalar cevap vermeye başlamış, Anadolu’da sanayi canlanmaya ve Türkiye’de güçlenmeye başlamıştır. İhracatta bazı ürünler ön plana çıkmıştır. Sanayi üretim endeksi bu yıl negatiften pozitif geçerek % 10,1 olmuştur.

2011 yılında ve bunun sonucunda sanayi üretim endeksi bu % 8,9 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında net ihracatın arttığı ve bununla beraber sanayi alanında büyümenin devam ettiği görülmüştür.

2012 yılında ise sanayi üretim endeksi düşmüş ve yıllık artış % 2,3 olarak gerçekleşmiştir.

SONUÇ

Kıtaları birbirine kavuşturan Türkiye, dünyanın en önemli stratejik konumuna sahip ülkelerden biridir. Yaşanan olumlu iklim koşulları ve sahip olduğu yeraltı ve yerüstü kaynaklar ülkemizi her alanda ön plana çıkarmıştır.

Ülkemizin sahip olduğu avantajlar değerlendirilerek işlenmelidir. Özellikle yetişen tarımsal ürünler, dolayısıyla gıda ve diğer sanayilerinin

TÜRKİYE SANAYİLEŞME SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŞ

ihtiyacı olan hammaddeleri çok çeşitli olarak karşılayabilmektedir. Bu özellik dikkate alınarak sanayi tesisleri kurulmalıdır.

Yeraltı kaynaklar bakımından çeşitlilik arz eden ve rezerv yönünden zengin olan doğal kaynaklar en rantabl şekilde değerlendirilmelidir.

Dünyada olduğu gibi, Türk sanayicileri de bazı sorunlar yaşamaktadır. Özellikle siyasal ve ekonomik kriz zamanlarında yerli-yabancı hammadde temininde zaman zaman sıkıntılar yaşamaktadır. Finansman gücü, talep yetersizliği, işçilerle ilgili sorunlar, enerji sorunları, ithal mal rekabeti, pazarlama sorunu, teknolojik sorunlar, kalifiye eleman istihdamı gibi sorunlar yanında Euro/Dolar paritesinde görülen istikrarsızlık ve petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar Türk sanayicilerine sıkıntılar yaşatmaktadır.

Bilindiği gibi, ülkemiz oldukça fazla genç nüfusa sahiptir. Eğitimle birlikte gelişen teknolojinin sunduğu olanaklar ele alınarak genç beyinlerin sanayi alanında geleceğe yönelik değerlendirilmesi yönünde fırsat bilinmelidir.

Eski dünya kıtalarının kavşak noktalarında bulunmamız nedeniyle sanayi faaliyetlerinin tesis edilmesinde yabancı yatırımcılarının yatırım bölgesi olması yönünde çalışmalar ve tanıtımlar yapılarak Türkiye çok uluslu şirketlerin merkezi haline getirilebilir.

Günümüzde ihracata dayalı ürünlerimiz kalite açısından komşu ülkelerde ve dünya pazarlarında önemli bir yere sahiptirler. Bu ürünler dışında üretilecek diğer ürünlerinde dış pazarda yer bulacağı gayet açıktır. Bu nedenle yeni ürünlerle dünya pazarına girmek hem sanayicimize hem de ülkemize fayda sağlayabilir.

Ülkemizde sanayi tesisinin kurulacağı sahanın fonksiyonları dikkate alınarak yerli ve yabancı yatırımcılar teşvik edilmelidir. Özellikle yerli yatırımcılar düşük faizli ve uzun vadeli kredilerle desteklenmelidir. Teknolojik gelişmeler takip edilerek ar-ge çalışmalarına önem verilmeli, kobiler desteklenmeli, potansiyeli yüksek iş gücü iyi değerlendirilmeli ve organize sanayi bölgeleri kurulmalıdır. Ayrıca yer seçimi konusunda hammadde ve ulaşım konularına da dikkat edilmelidir. Özellikle büyükşehirlerde ulaşım ve hammadde imkanı olan alanlarda trafik sorunu dikkate alınarak sanayi tesisleri kurulmalıdır.

Küreselleşen dünyamızda iletişim, ulaşılabilme ve pazarlama olanaklarının kolaylaşması ve sağlanmasına bağlı olarak üretilen mallar dünyanın dört bir tarafına çok büyük bir hızla yayılabilmektedir. Düşük işçilik ücretine, bol hammaddeye ve fazla enerjiye bağlı olarak bazı ülkelerden çok ucuza ülkemize gelen mallar rekabet gücünü düşürebilmektedir. Bu durum hem iç ve hem de dış pazarda sıkıntı yaratmaktadır. Rekabet gücümüzün sürekli ve dengeli olabilmesi için devletimizin uluslararası arenada göstereceği siyasal ilişkiler etkin bir rolde ve yapıda olmalıdır.

Nüfusun sanayi-şehirlleşme etkisine bağlı olarak ortaya çıkan göç olgusu iş, sağlık, barınma, sosyal yaşam alanı ve kültürel faaliyetler gibi unsurları öne plana çıkarmaktadır. Bu unsurların ülkemizde sorun haline gelmemesi için planlı, programlı ve sürdürülebilir çalışmalar ve uygulamalar yapılmalıdır.

1950'lili yıllarda ülkemizde özellikle İstanbul ve diğer büyükşehirlerde başlayarak hızlı bir atılım içine giren sanayi faaliyetleri geçen her yılda canlanmaya başlamış, kullanılan enerji artmış, çevre zarar görmeye başlamış ve doğada oluşan sorunlar arttıkça insana yönelik sağlık sorunları da ortaya çıkmış ve zamanla büyük boyutlara ulaşmıştır. Bu bakımdan ülkemizde nüfus arttıkça ve endüstri faaliyetleri daha da hızlandıkça insan sağlığı ve doğal hayat bozulmaktadır. Doğaya yapılan her türlü müdahale çevreye zarar vermektedir. Günümüzde ekonomik düzey çevreye olan duyarlılığı belirlemektedir. Her alanda görülen gelişme diğer yandan çevrenin doğal halini bozmakta ve buna bağlı olarak meydana gelen kimyasal olaylar ve nükleer planlar çevreye zarar vermekte ve insan sağlığını doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda sanayi alanındaki gelişmelerin doğal dengeyi bozmadan çevreci yönü güçlü önlemler ve tedbirler alınmalıdır.

Sanayi faaliyetleri, alt yapısı ve çevre düzenlemesi bitmiş olarak arazi kullanım modelleri içinde amaca uygun olarak ele alınmalı ve bu kapsamda özellikle su havzaları, orman alanları ve verimli tarım toprakları korunmalıdır.

Ülkemizde teknolojik gelişmeye dayalı olarak gelişen sanayileşme, insanoğluna olanaklar sunmakla birlikte, çevrenin kirletilmesi, doğal kaynakların bazı durumlarda geriye dönülmez biçimde zarar görmesi ve tüketilmesi gibi istenmeyen sonuçlar da yaratmaktadır.

TÜRKİYE SANAYİLEŞME SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŞ

Ancak bu ölçülü ve telafi edilebilir olmakla birlikte sanayileşmenin gereği olarak görülmelidir. Bu gerekliliğin daha az hasar vermesi için bilinçli, özverili davranılmalı ve çalışmalar bu yönde yapılmalıdır. Ayrıca sanayi tesislerinden çıkan atıkların ekonomiye ve çevreye olan zararını azaltmak için geri kazanım sisteminin kurulması ve işletilmesi sağlanmalıdır.

Sanayi, ticaret ve teknolojik anlamda uygulanması gereken projeler belli bölgeler yerine olanaklar dahilinde ülkemiz bütünü düşünülerek her bakımdan uygun koşulları sağlayan sahalarda uygulanmalıdır.

Bulunduğu coğrafi konumda gerek Ortadoğu, gerek Kafkaslar ve gerekse de Balkanlar'da siyasal yönden güçlü ve söz sahibi olması yönünde mücadelesini sürdüren Türkiye, sanayi ve ticaret alanında göstereceği çaba ve atılımlarla önce yakın çevresinin sonrada dünyanın finans ve ekonomi merkezlerinden biri olmaya adaydır.

KAYNAKÇA

- Devlet Planlama Teşkilatı, (1963). I. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1967). II. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1972). III. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1979). IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1985). V. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1989). VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (1996). VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2001) VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2007). IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

- Doğan, M. (2012). The Effects Of Human Activities on Environmental Pollution, S: 212-219, Paradigma, Sofya-Bulgaristan.
- Güngördü, E. (2011). Üniversiteler için Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Nobel Yayınevi, İstanbul.
- Keleş, R. (2006). Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, Ankara.
- Güney, E., (1997). "Diyarbakır'da Sanayileşme", Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 32, S: 11-34, İstanbul.
- Gürbüz, O., (1995). "Türkiye'de Kâğıt Sanayii ve Silifke-Taşucu Kâğıt Fabrikası", Türk Coğrafya Dergisi, S: 30, S: 225-241, İstanbul.
- İstanbul İstihdam Raporu, (2006). İstanbul Valiliği, İstanbul.
- Özgüç, N., (1986-1987). "Türkiye'de Sanayi Faaliyetlerinin Gelişmesi, Yapısı ve Dağılışı", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Dergisi, Sayı: 2, S: 35-70, İstanbul.
- Sevgi, C., (1994). Sanayileşme Sürecinde Türkiye ve Sanayi Kuruluşlarının Alansal Dağılımı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Tanoğlu, A., (1953-1954). "Şeker Kamışı Ziraati ve sanayi ve bu ziraat ve sanayiinin Türkiye'deki İmkânları", İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 5-6, S: 35-45, İstanbul.
- TÜİK, "1990 ve 2000 yılları Nüfus Sayım Sonuçları, Ankara.
- TÜİK, "1992 ve 2002 yılları Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımları", Ankara,
- TÜİK, "2010 yılı Adrese Dayalı Kayıt Sistemi Sonuçları, Ankara.
- Tümertekin, E., (1954). Ağır Demir Sanayii ve Türkiye'deki Durumu, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 576, İstanbul.
- Yaşar, O., (2004). "Çanakkale İli'nde Taş ve Toprağa Dayalı Sanayiler", Türk Coğrafya Dergisi, S: 38, S: 83-103, İstanbul.
- Zeytinoğlu, E., (1973). Türk Ekonomisinin 50 Yılı, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul.